

Bijlage: Samenvatting analyse 'thuiszitters-problematiek'

Introductie

De Kinderombudsman heeft de afgelopen 10 jaar verschillende rapporten uitgebracht en verschillende reacties gegeven op wetsvoorstellen, waarin aandacht wordt gevraagd voor de thuiszittersproblematiek. De consequente boodschap vanuit de Kinderombudsman is dat kinderen beter betrokken moeten worden bij besluiten die hen aangaan, en dat er bij problemen in het onderwijs zicht moet zijn op de brede ontwikkeling van kinderen. De Kinderombudsman ontvangt echter altijd veel klachten over het onderwijs. Problemen met kinderen die niet naar school gaan is hierin een belangrijk issue. Zo ontving de Kinderombudsman in 2023 56 meldingen over thuiszitterproblematiek. Daarnaast bleek uit het tweejaarlijkse onderzoek van de Kinderombudsman naar het welbevinden van kinderen in Nederland dat kinderen die thuis zitten van onderwijs hun leven erg laag beoordelen. Over hun thuissituatie zijn deze kinderen over het algemeen wel tevreden, maar niet over de bredere sociale omgeving zoals school en vrienden. In 2022 gaf deze groep kinderen hun leven gemiddeld een 4,5.

Om deze reden hebben we in het najaar van 2023 een analyse uitgevoerd naar de problematiek rondom kinderen die niet naar school gaan. Het doel van de analyse was tweeledig:

- 1) Vaststellen welke actoren zich bezighouden met dit probleem en kijken in hoeverre de inzet van deze actoren bijdraagt aan het verminderen van het aantal thuiszitters.
- 2) zicht krijgen op de manier waarop de Kinderombudsman van toegevoegde waarde kan zijn in het tegengaan van deze problematiek.

Achtergrond

Kinderen die niet naar school gaan is een diverse groep, bestaande uit kinderen die niet naar school kunnen of niet naar school willen gaan. Hier liggen verschillende redenen aan ten grondslag, waaronder hoogbegaafdheid, gedragsproblemen, fysieke problemen, pesten, problemen in de thuissituatie en de gevolgen van corona. Deze redenen lijken er in bijna alle gevallen toe te leiden dat de relatie tussen ouders, school en kinderen verslechtert. Het betreft tevens een groep kinderen die vrijstelling heeft gekregen van de leerplicht en veelal thuisonderwijs krijgt.

Er is onduidelijkheid over de totale omvang van de groep thuiszitters. Volgens het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) gaat het om ongeveer 3300 kinderen. Volgens ouder- en belangenverenigingen gaat het om tussen de 15.000 en 20.000 kinderen. Het verschil wordt veroorzaakt door de definiëring van een thuiszitter.

Er zijn twee routes waarbij thuiszitters in beeld komen: Ouders kunnen een individueel thuiszittend kind bij DUO melden, die via de gemeente de leerplichtambtenaar kan inschakelen. Daarnaast melden samenwerkingsverbanden periodiek de kinderen die thuiszitten in hun regio aan bij de Inspectie van Onderwijs. De inspectie en het samenwerkingsverband bekijken vervolgens hoe zij de aanpak voor de groep kinderen die het betreft, kunnen verbeteren. Hierbij

wordt gehandeld binnen de kaders van de Wet Passend onderwijs. Sinds 10 oktober 2023 is er een samenwerkingsovereenkomst tussen de Inspectie en de leerplichtambtenaren ten aanzien van de registratie van thuiszitters, waarmee deze twee afzonderlijke routes aan elkaar verbonden worden.

Aanpak in beleid en praktijk

Op dit moment zijn verschillende wetsvoorstellen in procedure vanuit het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap die betrekking hebben op thuiszittersproblematiek. Het betreft onder andere een wetsvoorstel gericht op het terugdringen van verzuim, een wetsvoorstel gericht op het versterken van de positie van ouders en leerlingen in passend onderwijs en een wetsvoorstel over vrij en veilig onderwijs.

Uit gesprekken die we met stakeholders voerden blijkt een belangrijk knelpunt in de aanpak van thuiszittersproblematiek het bestaan van schotten tussen financiering voor onderwijs en financiering voor (jeugd)zorg te zijn. Terwijl er een groeiende vraag naar jeugdhulp in het onderwijs is, bestaat er een gebrek aan duidelijkheid over verantwoordelijkheden tussen onderwijs en (jeugd)zorg. Het ministerie heeft oog voor dit knelpunt. Er zijn verschillende initiatieven die trachten deze financiële schotten weg te nemen, zoals een pilot voor bekostigingsexperiment in de Wet Langdurige Zorg in onderwijstijd. Er is ook aandacht voor het beter regelen van zorg binnen onderwijstijd door middel van bijvoorbeeld 'zorgarrangeurs' en brugfunctionarissen, die een bredere preventieve functie hebben in het tegengaan van problemen in het onderwijs.

Uit gesprekken die we met verschillende partijen in de praktijk voerden, werd duidelijk dat gemeenten via een netwerkaanpak proberen de thuiszittersproblematiek op te lossen. Hierbij is recentelijk een omslag gemaakt naar een focus op schoolaanwezigheid. Hierbij wordt gekeken naar wat wél mogelijk is om kinderen op school te krijgen en wordt gezocht naar out-of-the-box oplossingen voor deze groep kinderen. Er wordt hierbij breder gekeken dan alleen naar het verzuim van het kind zelf: ook bijvoorbeeld problemen bij het leerlingvervoer of problemen bij leerling thuis worden hierbij meegenomen. Dit betekent een verandering in de benadering en het beleid van scholen. Eerder keken scholen en leerplichtfunctionarissen vooral naar het individuele ongeoorloofde verzuim. Daarnaast zijn er private initiatieven die thuiszittende kinderen opvangen. Dit is echter geen vervanging voor onderwijs en de kwaliteit van deze initiatieven lijkt te variëren. Een zorg die geuit werd is de groeiende groep kinderen die thuisonderwijs volgt omdat ze een vrijstelling van onderwijs hebben gekregen op basis van hun levensovertuiging. Dit betreft zowel religie als andere levensovertuigingen zoals de groep mensen die zichzelf als autonoom zien.

Conclusie

Uit de gesprekken en de opgehaalde informatie blijkt dat er in praktijk veel in beweging is en er veel initiatieven bestaan om de situatie voor thuiszitters te verbeteren. Met de omslag naar schoolaanwezigheid die recentelijk is ingezet, is er tevens meer aandacht gekomen voor de andere oorzaken waarom kinderen thuis komen te zitten. Hoe deze bewegingen uiteindelijk concreet vorm krijgen en bijdragen aan het oplossen van thuiszittersproblematiek is op dit moment nog niet duidelijk. Daarvoor is meer tijd nodig. De Kinderombudsman ziet op dit moment haar toegevoegde waarde vooral op het volgen van deze ontwikkelingen en het aandacht vragen voor een paar zorgelijke signalen. Voor de aankomende periode zal de Kinderombudsman daarom:

1. De uitkomsten van nieuw ingezette bewegingen en het denken vanuit aanwezigheid in plaats van verzuim monitoren.
2. De pilots die ingezet worden ten aanzien van het "ontschotten" van financiële middelen voor onderwijs en voor zorg monitoren.
3. De opvolging van de aanbevelingen die we eerder gedaan hebben ten aanzien van verschillende wetsvoorstellen monitoren.
4. Aandacht vragen voor achterliggende problematiek zoals lerarentekort en wachtlijsten in de Jeugdzorg.
5. Aandacht besteden aan de groep kinderen die een vrijstelling krijgen op grond van artikel 5b van de Leerplichtwet.